

HET GEBRUIK VAN INLICHTINGEN IN HET STRAFPROCES

HET GEBRUIK VAN
INLICHTINGEN IN
HET STRAFPROCES

Inlichtingendiensten en de opsporing
en vervolging van strafbare feiten

Bart VANGEEBERGEN

intersentia
Antwerpen – Cambridge

Het gebruik van inlichtingen in het strafproces. Inlichtingendiensten en de opsporing en vervolging van strafbare feiten
Bart Vangeebergen

© 2017 Intersentia
Antwerpen – Cambridge
www.intersentia.be

ISBN 978-94-000-0812-0
D/2017/7849/38
NUR 824

Alle rechten voorbehouden. Behoudens uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

VOORWOORD

Het functioneren van de inlichtingendiensten gaat per definitie in ruime mate gepaard met vertrouwelijkheid, geheimhouding en discretie, waarbij de bescherming van de bronnen niet alleen cruciaal is voor de inlichtingendiensten zelf, maar met name bij *human intelligence* in veel gevallen ook letterlijk van levensbelang is. Wellicht mede om die redenen wordt over de inlichtingendiensten wel op vulgariserende wijze geschreven, maar blijft ernstig en diepgaand wetenschappelijk onderzoek naar hun organisatie, bevoegdheden en werking zeer zeldzaam. Deze vaststelling geldt zeker ook voor wat België betreft. Het is dan ook bijzonder verheugend dat Bart Vangeebergen dit grotendeels braakliggend terrein op uiterst grondige wijze heeft bestudeerd. Hij deed dit met het hem kenmerkende scherpzinnig analytisch vermogen. Voorliggend proefschrift biedt dan ook een diepgaande rechtsvergelijkende analyse van de inlichtingendiensten in België, Nederland en Duitsland, waarbij wordt gefocust op de complexe verhouding tussen deze diensten en de strafrechtelijke actoren en op het gebruik van *intelligence* in de verschillende stadia van de strafprocedure.

Daarbij dient te worden aangetekend dat deze studie ook vanuit methodologisch oogpunt bijzondere lof verdient. Waar rechtsvergelijking al te vaak gereduceerd wordt tot een loutere juxtapositie van landenrapporten, hanteert Bart Vangeebergen de rechtsvergelijkende methode volgens de regels van de kunst. De in België, Duitsland en Nederland geldende regelingen worden niet alleen uiterst gedetailleerd geanalyseerd, doch ook zeer grondig met elkaar vergeleken, mede tegen de achtergrond van de historische en beleidsmatige ontwikkelingen in de drie landen enerzijds en de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens anderzijds. Het proefschrift van Bart Vangeebergen kan in die optiek worden beschouwd als een toonbeeld van goed rechtsvergelijkend onderzoek; een blinkende parel aan de rechtsvergelijkende kroon. Het was voor mij dan ook een waar voorrecht om als promotor van dit onderzoek te fungeren.

De door de auteur zeer geliefde wetenschapsfilosoof Karl R. Popper leerde ons dat kennis het resultaat is van een voortdurend cyclisch proces van *trial and error*; van vallen en opstaan. Hoewel doctorandus en promotor samen wellicht wel de nodige 'errors' begaan hebben, ben ik er ten eerste van overtuigd dat het proefschrift van Bart Vangeebergen moet worden beschouwd als een standaardwerk, waarvan de relevantie in deze barre tijden van terroristische dreiging moeilijk kan worden overschat.

Prof.dr. Dirk Van Daele

INHOUD

<i>Voorwoord</i>	v
<i>Lijst met afkortingen</i>	xxiii

DEEL I.

INLEIDEND DEEL.....	1
---------------------	---

Hoofdstuk I.

De inlichtingendiensten als onderzoeksobject	3
---	---

I.1.	Inleiding.....	3
I.2.	De afbakening van het begrip inlichtingendienst.....	4
I.2.1.	Enkele terminologische verduidelijkingen.....	5
I.2.1.1.	De afwijzing van enkele historisch beladen begrippen.....	5
I.2.1.2.	De afwijzing van het begrip inlichtingen- en veiligheidsdienst.....	7
I.2.1.3.	De keuze voor het begrip ‘inlichtingendienst’.....	8
I.2.2.	Een functionele omschrijving als uitgangspunt.....	9
I.3.	De probleemstelling van het onderzoek.....	13
I.3.1.	Inleiding.....	13
I.3.2.	Het onderscheid tussen inlichtingendiensten en politiediensten.....	14
I.3.2.1.	Een onderscheiden finaliteit als uitgangspunt.....	14
I.3.2.2.	De bescherming van de rechtsorde als gedeelde finaliteit?.....	15
I.3.2.3.	De raakvlakken tussen de werking van de inlichtingendiensten en de politiediensten.....	17
I.3.2.3.1.	De toenadering vanuit het perspectief van de inlichtingendiensten.....	18
I.3.2.3.2.	De toenadering vanuit het perspectief van de politiediensten.....	20

	I.3.2.3.3.	De nuancering van de toenadering	21
I.3.3.		De samenwerking tussen de inlichtingendiensten en de politiediensten	22
	I.3.3.1.	De samenwerking als uitgangspunt	22
	I.3.3.2.	De samenwerking geïmplementeerd	23
	I.3.3.2.1.	De inlichtingendiensten en het EVRM in het algemeen	23
	I.3.3.2.2.	De inlichtingendiensten en het recht op een eerlijk proces	26
I.3.4.		Tussentijds besluit	28
I.4.		De nadere afbakening van het onderzoek	29
	I.4.1.	De burgerlijke inlichtingendiensten	29
	I.4.2.	De samenwerking met de politiediensten	30
	I.4.3.	De samenwerking in het kader van de opsporing en vervolgving van strafbare feiten	31

Hoofdstuk II.

		Het onderzoeksopzet	33
II.1.		Inleiding	33
II.2.		De uitgangspunten van het onderzoek	34
	II.2.1.	De contextualisering van het gebruik van inlichtingen	34
	II.2.2.	De toetssteen van het onderzoek	35
II.3.		De onderzoeksvragen	37
II.4.		De rechtsvergelijkende methode	38
	II.4.1.	De keuze voor een rechtsvergelijkend onderzoek	38
	II.4.2.	De landenkeuze	39
	II.4.2.1.	Nederland	40
	II.4.2.2.	Duitsland	41
	II.4.2.3.	Andere landen	42
II.5.		De opbouw van het boek	43

DEEL II.

HET ONTSTAAN VAN DE MODERNE INLICHTINGENDIENSTEN 45

Hoofdstuk III

Het ontstaan van een moderne inlichtingendienst in België 51

III.1.		De 19de eeuw	51
III.2.		De eerste helft van de 20ste eeuw	57

III.3.	De heropbouw van het politieapparaat na de Tweede Wereldoorlog ..	60
III.4.	De woelige jaren 80 en de totstandkoming van een wettelijk kader voor de inlichtingendiensten.....	67
Hoofdstuk IV.		
Het ontstaan van een moderne inlichtingendienst in Nederland		71
IV.1.	De 19de eeuw.....	71
IV.2.	De eerste helft van de 20ste eeuw.....	74
IV.3.	De heropbouw van het politieapparaat na de Tweede Wereldoorlog ..	80
IV.4.	De totstandkoming van een wettelijk kader voor de inlichtingendiensten	86
Hoofdstuk V.		
Het ontstaan van een moderne inlichtingendienst in Duitsland		91
V.1.	De Pruisische (politieke) politie ten tijde van de Duitse Bond (1815-1871).....	92
V.2.	De (politieke) politie in het Duitse Keizerrijk (1871-1918).....	95
V.3.	De (politieke) politie in de Weimarrepubliek (1919-1932).....	97
V.4.	De totstandkoming van het nazi-politieapparaat	98
V.5.	De totstandkoming van een wettelijk kader voor de inlichtingendiensten na de Tweede Wereldoorlog	102
Hoofdstuk VI.		
Besluit bij Deel II.....		111
VI.1.	De centralisering van de inlichtingenfunctie	112
VI.2.	De institutionalisering van de inlichtingenfunctie	113
VI.3.	De legalisering van de inlichtingenfunctie	115
VI.4.	De specialisering van de inlichtingenfunctie	117
VI.5.	De depolitisering van de inlichtingenfunctie	118
VI.6.	Nawoord bij Deel II	120
DEEL III.		
DE ORGANISATIE EN DE WERKING VAN DE INLICHTINGENDIENSTEN.....		123
Hoofdstuk VII.		
De inlichtingendiensten in België.....		127
VII.1.	De organisatie.....	127
VII.2.	De opdrachten.....	129
VII.2.1.	De inlichtingenopdracht	129
VII.2.2.	De overige opdrachten.....	132

VII.3.	De sturing en het beleid.	135
VII.4.	De bevoegdheden	138
VII.4.1.	De algemene bevoegdheid tot het verzamelen en verwerken van gegevens	138
VII.4.1.1.	De inhoudelijke draagwijdte.	138
VII.4.1.2.	De verwerking van persoonsgegevens.	139
VII.4.2.	De methoden voor het inzamelen van gegevens	141
VII.4.2.1.	Algemeen	141
VII.4.2.2.	De gewone methoden.	144
VII.4.2.2.1.	De toepassingsvoor- waarden	144
VII.4.2.2.2.	De methoden in kwestie ..	144
VII.4.2.3.	De specifieke methoden.	149
VII.4.2.3.1.	De toepassingsvoor- waarden	149
VII.4.2.3.2.	De methoden in kwestie ..	151
VII.4.2.4.	De uitzonderlijke methoden	155
VII.4.2.4.1.	De toepassingsvoor- waarden	155
VII.4.2.4.2.	De methoden in kwestie ..	157
VII.5.	De controle	161
VII.5.1.	Het Vast Comité I.	161
VII.5.2.	De overige vormen van controle	164

Hoofdstuk VIII.

	De inlichtingendiensten in Nederland	169
VIII.1.	De organisatie	169
VIII.2.	De opdrachten.	172
VIII.2.1.	De inlichtingentaak	172
VIII.2.2.	De overige opdrachten.	174
VIII.3.	De sturing en het beleid.	177
VIII.4.	De bevoegdheden	179
VIII.4.1.	De algemene bevoegdheid tot het verzamelen en verwerken van gegevens	179
VIII.4.1.1.	De inhoudelijke draagwijdte.	179
VIII.4.1.2.	De verwerking van persoonsgegevens.	181
VIII.4.2.	De bijzondere bevoegdheden	183
VIII.4.2.1.	De algemene voorwaarden	183
VIII.4.2.2.	Het observeren van personen en zaken.	185
VIII.4.2.3.	De inzet van natuurlijke personen en rechtspersonen	187

VIII.4.2.4.	Het doorzoeken en onderzoeken van plaatsen en voorwerpen	189
VIII.4.2.5.	Het openen van post	190
VIII.4.2.6.	Het binnendringen in een geautomatiseerd werk	191
VIII.4.2.7.	Het onderzoek van communicatie	191
VIII.4.2.7.1.	Het opvragen van abonneegegevens	191
VIII.4.2.7.2.	Het opvragen van verkeersgegevens	192
VIII.4.2.7.3.	Het gericht aftappen	193
VIII.4.2.7.4.	Het ongericht aftappen en 'searchen'	194
VIII.5.	De controle	196
VIII.5.1.	De Commissie van Toezicht	196
VIII.5.2.	De overige vormen van controle	198
Hoofdstuk IX.		
De inlichtingendiensten in Duitsland		
201		
IX.1.	De organisatie	201
IX.1.1.	Het uitgangspunt	201
IX.1.2.	De verhouding tussen de <i>Bund</i> en de <i>Länder</i>	202
IX.1.3.	De inlichtingendiensten op het niveau van de <i>Bund</i>	204
IX.2.	De opdrachten	206
IX.2.1.	De inlichtingenopdracht	206
IX.2.1.1.	De bescherming van de Grondwet als uitgangspunt	206
IX.2.1.2.	De omschrijving van de inlichtingenopdracht	207
IX.2.1.2.1.	Het bestaan van <i>Bestrebungen</i> of <i>Tätigkeiten</i> als uitgangspunt	207
IX.2.1.2.2.	De omschrijving van de inlichtingenopdracht in § 3 I, 1) <i>BVerfSchG</i>	209
IX.2.1.2.3.	De omschrijving van de inlichtingenopdracht in § 3 I, 2) tot 4) <i>BVerfSchG</i>	211
IX.2.2.	De overige opdrachten	213
IX.3.	De sturing en het beleid	215
IX.4.	De bevoegdheden	216

IX.4.1.	De algemene bevoegdheid tot het verzamelen en verwerken van gegevens	216
IX.4.1.1.	De inhoudelijke draagwijdte	216
IX.4.1.2.	De verwerking van persoonsgegevens	218
IX.4.2.	De bijzondere bevoegdheden	220
IX.4.2.1.	Het vorderen van informatie bij overheidsinstanties	220
IX.4.2.2.	Het vorderen van informatie bij private instanties	223
IX.4.2.3.	Het aanwenden van <i>nachrichtendienstlichen Mitteln</i>	226
IX.4.2.4.	Het aanwenden van bevoegdheden die raken aan het brief-, post- of telecommunicatiegeheim	229
	IX.4.2.4.1. De situering	229
	IX.4.2.4.2. Het <i>G10-Gesetz</i>	230
IX.5.	De controle	234
IX.5.1.	Het <i>Parlamentarisches Kontrollgremium</i>	234
IX.5.2.	De overige vormen van controle	237

Hoofdstuk X.

Besluit bij Deel III	241
---------------------------------------	------------

X.1.	Een uiteenlopende institutionele context	241
X.2.	Een uiteenlopende invulling van de parlementaire controle	243
X.3.	Een inhoudelijk vergelijkbare inlichtingenopdracht	245
X.4.	Inhoudelijk vergelijkbare bevoegdheden	247
X.5.	Nawoord bij Deel III	250

DEEL IV.

DE SAMENWERKING TUSSEN DE INLICHTINGENDIENSTEN EN DE POLITIEDIENSTEN	253
---	------------

Hoofdstuk XI.

De verhouding tussen de inlichtingen- en politiediensten	257
---	------------

XI.1.	De situatie in Duitsland	257
XI.1.1.	De historische achtergrond van het <i>Trennungsgebot</i>	257
XI.1.2.	De actuele betekenis van het <i>Trennungsgebot</i>	261
XI.1.2.1.	De plaats van het <i>Trennungsgebot</i> binnen de normenhiërarchie	262
XI.1.2.2.	De inhoudelijke draagwijdte	266
	XI.1.2.2.1. De organisatorische <i>Trennung</i>	266

	XI.1.2.2.2.	De bevoegdheidsrechtelijke <i>Trennung</i>	267
	XI.1.2.2.3.	De informatiele <i>Trennung</i>	271
XI.2.		De situatie in België en Nederland	272
	XI.2.1.	Inleiding.	272
	XI.2.2.	De organisatorische scheiding tussen de inlichtingen- en de politiediensten	274
	XI.2.3.	De bevoegdheidsrechtelijke scheiding tussen de inlichtingen- en de politiediensten	276
	XI.2.4.	De informatiele scheiding tussen inlichtingen- en politiediensten.	280
Hoofdstuk XII.			
De formele samenwerkingsmogelijkheden tussen inlichtingen- en politiediensten in België			
			281
XII.1.		De mededeling van informatie.	281
	XII.1.1.	De mogelijkheden van informatieverstrekking in het algemeen	281
		XII.1.1.1. De in aanmerking komende informatie	282
		XII.1.1.2. Een gesloten systeem?	282
		XII.1.1.2.1. De lijst van mogelijke bestemmingen	283
		XII.1.1.2.2. De doelgebondenheid van de mededeling	284
	XII.1.1.3.	De grenzen van de informatieverstrekking	286
		XII.1.1.3.1. De veiligheid van menselijke bronnen	286
		XII.1.1.3.2. De regel van de derde dienst	287
		XII.1.1.3.3. De classificatieregeling.	288
	XII.1.2.	Het mededelen van informatie aan de opsporings- en vervolgingsinstanties in het bijzonder	289
		XII.1.2.1. De aangifteplicht van artikel 29 Sv.	290
		XII.1.2.2. De bijzondere regeling van artikel 19/1 W.I.&V	291
		XII.1.2.2.1. Het toepassingsgebied	291
		XII.1.2.2.2. De procedure.	293
	XII.1.2.3.	De gerechtelijke huiszoeking en inbeslagname bij de inlichtingendiensten	296
	XII.1.3.	Het Coördinatieorgaan voor de Dreigingsanalyse	297

XII.2.	De operationele samenwerking	301
XII.2.1.	Het verlenen van operationele medewerking.	301
XII.2.1.1.	De toepassingsvoorwaarden	302
XII.2.1.2.	De draagwijdte van de operationele medewerking	303
XII.2.1.2.1.	Het verlenen van tech- nische bijstand.	303
XII.2.1.2.2.	De gebondenheid aan de eigen finaliteit.	304
XII.2.1.2.3.	De concrete invulling van de operationele medewerking	306
XII.2.1.2.4.	Besluit.	308
XII.2.2.	De samenloop van een strafrechtelijk onderzoek en een inlichtingenonderzoek	309
XII.2.2.1.	De uitgangspunten van artikel 13/2 W.I.&V	310
XII.2.2.2.	De procedure.	312
XII.3.	Besluit.	314

Hoofdstuk XIII.

De formele samenwerkingsmogelijkheden tussen inlichtingen- en politiediensten in Nederland 319

XIII.1.	De mededeling van informatie.	319
XIII.1.1.	De mogelijkheden van informatieverstrekking in het algemeen	319
XIII.1.1.1.	De interne en externe verstrekking van gegevens	319
XIII.1.1.2.	Een gesloten systeem?	320
XIII.1.1.3.	De verstrekking van persoonsgegevens	323
XIII.1.1.4.	De grenzen van de gegevensverstrekking.	324
XIII.1.1.4.1.	De bescherming van de (menselijke) bronnen	324
XIII.1.1.4.2.	De regel van de derde dienst	324
XIII.1.1.4.3.	De rubricering.	325
XIII.1.2.	Het meedelen van informatie aan de opsporings- en vervolgingsinstanties in het bijzonder	326
XIII.1.2.1.	Het meedelen van informatie die van belang kan zijn in het kader van de opsporing of vervolging van strafbare feiten	327

	XIII.1.2.2.	De beperkte aangifteplicht	329
XIII.1.3.		De artikel 60-ambtenaren en de RID-WIV en LID-WIV	331
XIII.1.4.		De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en de CT-Infobox	333
XIII.2.		De operationele samenwerking	335
	XIII.2.1.	Het verlenen van technische ondersteuning	335
	XIII.2.2.	Het parallel onderzoek	336
XIII.3.		Besluit	339

Hoofdstuk XIV.

		De formele samenwerkingsmogelijkheden tussen inlichtingen- en politiediensten in Duitsland	343
XIV.1.		De mededeling van informatie	343
	XIV.1.1.	De mogelijkheden van informatieverstrekking in het algemeen	343
		XIV.1.1.1. Een open systeem?	343
		XIV.1.1.2. De verstrekking van persoonsgegevens	346
		XIV.1.1.2.1. Een gesloten systeem	346
		XIV.1.1.2.2. De overige toepassingsvoorwaarden	349
		XIV.1.1.3. De verstrekking van persoonsgegevens verkregen op grond van het <i>G10-Gesetz</i>	350
		XIV.1.1.4. De grenzen van de informatieverstrekking	351
	XIV.1.2.	Het mededelen van informatie aan de opsporings- en vervolgingsinstanties in het bijzonder	352
		XIV.1.2.1. De mededeling van informatie over <i>Staatsschutzdelikten</i>	353
		XIV.1.2.2. De aangifteplichten op grond van het <i>StGB</i>	355
	XIV.1.3.	Het <i>Gemeinsame Terrorismusabwehrzentrum (GTAZ)</i> en de gemeenschappelijke databanken	357
XIV.2.		De operationele samenwerking	360
	XIV.2.1.	De <i>Amtshilfe</i>	360
		XIV.2.1.1. De afbakening van het begrip <i>Amtshilfe</i>	360
		XIV.2.1.2. De toepassingsvoorwaarden	361
		XIV.2.1.3. De weigeringsgronden	363
		XIV.2.1.4. De relevantie voor de operationele samenwerking	364
	XIV.2.2.	De operationele samenwerking in de praktijk	365
XIV.3.		Besluit	369

Hoofdstuk XV.

Besluit bij Deel IV 373

XV.1.	De relativiteit van de vooropgestelde scheiding tussen de inlichtingendiensten en de politiediensten	373
XV.1.1.	De grondslag van de vooropgestelde scheiding	373
XV.1.2.	De inhoudelijk draagwijdte van de scheiding	375
XV.1.3.	De paradox tussen het uitgangspunt en de concrete uitwerking ervan	377
XV.2.	De ruime mogelijkheden om inlichtingen mee te delen	378
XV.2.1.	De uiteenlopende systematiek van de verstrekkingssystemen.	378
XV.2.2.	De ruime mogelijkheden om informatie mee te delen in het algemeen.	379
XV.2.3.	De nog ruimere mogelijkheden om informatie mee te delen met het oog op de opsporing en vervolging van strafbare feiten.	381
XV.2.4.	De goede werking van de diensten en de bescherming van de privacy als maatgevende principes	383
XV.2.5.	De verhouding tussen de inlichtingen- en de gerechtelijke finaliteit.	384
XV.3.	De ruime mogelijkheden om op operationeel niveau samen te werken	386
XV.4.	Nawoord bij Deel IV	389

DEEL V.

HET GEBRUIK VAN INLICHTINGEN IN HET KADER VAN DE OPSPORING EN VERVOLGING 391

Hoofdstuk XVI.

Het gebruik van inlichtingen in de fase van het vooronderzoek..... 395

XVI.1.	De situatie in België	395
XVI.1.1.	Het uitgangspunt	395
XVI.1.2.	Het leerstuk van het gebruik van anonieme verklaringen in het strafrechtelijk vooronderzoek	396
XVI.1.3.	Het gebruik van inlichtingen in het strafrechtelijk vooronderzoek	397
XVI.2.	De situatie in Nederland	398
XVI.2.1.	De brief van Hirsch-Ballin	398
XVI.2.2.	Het gebruik van inlichtingen als start- of sturingsinformatie	399

XVI.2.3.	Het gebruik van inlichtingen als grond voor het aanwenden van dwangmiddelen	400
XVI.2.3.1.	Pro memorie: De (bijzondere) opspo- ringsbevoegdheden.	400
XVI.2.3.2.	Het ontstaan van een redelijk vermoe- den van schuld.	402
XVI.3.	De situatie in Duitsland.	404
XVI.3.1.	De <i>Anfangsverdacht</i>	404
XVI.3.2.	Het gebruik als start- of sturingsinformatie	406
XVI.3.3.	Het gebruik als grond voor het aanwenden van dwangmiddelen	407
XVI.4.	Besluit.	408
 Hoofdstuk XVII.		
	Het gebruik van inlichtingen als strafrechtelijk bewijs in België	409
XVII.1.	Inleiding.	409
XVII.2.	Het Belgische bewijsstelsel	410
XVII.2.1.	Een vrij bewijsstelsel	410
XVII.2.2.	De uitsluiting van onrechtmatig verkregen bewijs	414
XVII.2.3.	De motiveringsplicht van de strafrechter.	421
XVII.2.4.	Besluit.	425
XVII.3.	Het gebruik van inlichtingen in het algemeen	426
XVII.3.1.	Het uitgangspunt	426
XVII.3.2.	Het gebruik van anonieme verklaringen als bewijs	426
XVII.3.3.	Het gebruik van inlichtingen	430
XVII.3.3.1.	De uitgangspunten van het <i>GICM</i> - arrest	430
XVII.3.3.2.	Enkele kritische bedenkingen.	431
XVII.4.	Het gebruik van inlichtingen vervat in een niet-geclassificeerd proces-verbaal.	433
XVII.4.1.	De beperkte bewijswaarde van een niet-geclassifi- ceerd proces-verbaal.	434
XVII.4.2.	De wettigheidscontrole door het Vast Comité I	434
XVII.4.2.1.	De adviesprocedure	434
XVII.4.2.2.	De implicaties van de adviesprocedure op het gebruik als bewijs	436
XVII.4.3.	Het beperkte toepassingsgebied van artikel 19/1 W.I&V.	437
XVII.5.	De medewerkers van de VSSE als getuige	439
XVII.6.	Besluit.	442

Hoofdstuk XVIII.

Het gebruik van inlichtingen als strafrechtelijk bewijs in Nederland 447

XVIII.1. Inleiding 447

XVIII.2. Het Nederlandse bewijsstelsel 447

 XVIII.2.1. De uitgangspunten 447

 XVIII.2.2. De wettige bewijsmiddelen 449

 XVIII.2.2.1. De eigen waarneming van de rechter 450

 XVIII.2.2.2. De verklaring van de verdachte 451

 XVIII.2.2.3. De verklaring van een getuige 452

 XVIII.2.2.4. De verklaring van een deskundige. 454

 XVIII.2.2.5. De schriftelijke bescheiden 455

 XVIII.2.3. De uitsluiting van onrechtmatig verkregen bewijs. 457

 XVIII.2.4. De motiveringsplicht van de strafrechter. 458

 XVIII.2.4.1. De uitgangspunten 458

 XVIII.2.4.2. De stijl van de motivering 460

 XVIII.2.4.3. De controle door de Hoge Raad 461

 XVIII.2.5. Besluit. 462

XVIII.3. Het gebruik van inlichtingen in het algemeen 463

 XVIII.3.1. De inpassing van AIVD-informatie in het wettelijk bewijsstelsel 464

 XVIII.3.1.1. Algemeen 464

 XVIII.3.1.2. Het ambtsbericht als ambtelijk geschrift. 466

 XVIII.3.1.3. Conclusie 467

 XVIII.3.2. De beoordeling van AIVD-informatie door de rechter ten gronde 467

 XVIII.3.2.1. Algemeen 467

 XVIII.3.2.2. De beoordeling van de rechtmatigheid 468

 XVIII.3.2.2.1. De onbruikbaarheid van de regeling van de vormverzuimen. 468

 XVIII.3.2.2.2. De bewijsuitsluiting 469

 XVIII.3.2.2.3. Het vertrouwensbeginsel. 471

 XVIII.3.2.3. De beoordeling van de betrouwbaarheid 472

XVIII.4. De medewerkers van de AIVD als getuige. 476

 XVIII.4.1. Algemeen 476

 XVIII.4.2. De praktische bezwaren 477

 XVIII.4.2.1. De geheimhoudingsverplichting 477

 XVIII.4.2.1.1. De uitgangspunten 477

 XVIII.4.2.1.2. De geheimhouding bij een verklaring in rechte. 478

 XVIII.4.2.2. De afscherming van de identiteit 480

XVIII.4.3.	De wet afgeschermde getuige	481
XVIII.4.3.1.	Het beletten van openbaarmaking.	481
XVIII.4.3.2.	De afgeschermde getuige	483
XVIII.4.3.2.1.	Het verhoor door de rechter-commissaris.	483
XVIII.4.3.2.2.	De afschermingsmoda- liteiten.	485
XVIII.4.3.2.3.	Het vetorecht van de getuige	486
XVIII.4.3.2.4.	De afgeschermde getuige als bewijsmiddel	487
XVIII.4.3.2.5.	Besluit.	488
XVIII.5.	Besluit.	489
Hoofdstuk XIX.		
Het gebruik van inlichtingen als strafrechtelijk bewijs in Duitsland.		
XIX.1.	Inleiding.	493
XIX.2.	Het Duitse bewijsstelsel.	493
XIX.2.1.	De uitgangspunten van het <i>Strengbeweis</i>	493
XIX.2.2.	De wettige bewijsmiddelen	497
XIX.2.2.1.	De verklaring van een getuige	497
XIX.2.2.2.	De verklaring van een deskundige.	498
XIX.2.2.3.	De schriftelijke stukken.	499
XIX.2.2.4.	De rechterlijke waarneming	500
XIX.2.3.	De uitsluiting van onrechtmatig verkregen bewijs	501
XIX.2.4.	De motiveringsplicht van de strafrechter.	504
XIX.2.5.	Besluit.	506
XIX.3.	Het gebruik van inlichtingen in het algemeen	507
XIX.3.1.	De <i>Sperrerklärung</i>	508
XIX.3.2.	De invloed van het <i>Trennungsgebot</i>	510
XIX.3.3.	De invloed van het onmiddelijkheidsbeginsel.	513
XIX.4.	De medewerkers van het <i>BfV</i> als getuige	516
XIX.4.1.	De praktische bezwaren	516
XIX.4.2.	De wettelijke afschermingsmogelijkheden.	517
XIX.4.2.1.	Het afschermen van de inhoud van de getuigenverklaring	517
XIX.4.2.1.1.	De toestemming om te getuigen	517
XIX.4.2.1.2.	De <i>Sperrerklärung</i>	519
XIX.4.2.2.	Het afschermen van de identiteit van de getuige	520

	XIX.4.2.2.1.	Het geheimhouden van de identificerende persoonsgegevens van de getuige	520
	XIX.4.2.2.2.	Het verhoor in afwezigheid van de beklaagde	521
	XIX.4.2.2.3.	Het videoverhoor <i>in realtime</i>	522
	XIX.4.2.2.4.	De <i>kommisсарische Vernehmung</i>	523
	XIX.4.2.2.5.	Het gebruik van <i>Zeugen vom Hörensagen</i>	524
XIX.5.	Besluit		525

Hoofdstuk XX.

Besluit bij Deel V 529

XX.1.	Het gebruik van inlichtingen in de fase van het vooronderzoek . . .	529
XX.2.	Het gebruik van inlichtingen als bewijs in het algemeen	531
XX.3.	Het toetsen van de rechtmatigheid van het inlichtingenbewijs	532
	XX.3.1. De mogelijkheden om de rechtmatigheid te toetsen. . . .	532
	XX.3.2. De gevolgen van het toetsen van de rechtmatigheid voor het gebruik als bewijs	534
	XX.3.3. Conclusie	536
XX.4.	Het toetsen van de betrouwbaarheid van het inlichtingenbewijs. . .	537
	XX.4.1. De mogelijkheden om de betrouwbaarheid te toetsen . .	537
	XX.4.2. De gevolgen van het toetsen van de betrouwbaarheid voor het gebruik als bewijs.	539
	XX.4.3. Conclusie	540
XX.5.	Het beperken van de bewijswaarde van het inlichtingenbewijs	541
XX.6.	De vorm van het inlichtingenbewijs	544
XX.7.	Het gebruik van getuigenverklaringen	546
	XX.7.1. De aard en het belang van de getuigenverklaring.	546
	XX.7.2. Het afschermen van de inhoud van de verklaring	548
	XX.7.3. Het afschermen van de identiteit van de getuige.	550
XX.8.	Nawoord bij Deel V	551

DEEL VI.	
ALGEMEEN BESLUIT	557
Hoofdstuk XXI.	
Een evaluatie van de besproken regelingen in het licht van het recht op een eerlijk proces.	561
XXI.1. De krachtlijnen van het recht op een eerlijk proces	561
XXI.2. De bijzondere relatie tussen het gebruik van inlichtingen en het recht op een eerlijk proces.	564
XXI.2.1. De paradox tussen afscherming en openheid	564
XXI.2.2. De noodzaak van een <i>in globo</i> benadering.	566
XXI.2.3. De noodzaak van de ontwikkeling van een specifiek leerstuk.	567
XXI.3. Het clausuleren van de mogelijkheden om inlichtingen in te zamelen	572
XXI.3.1. De beperkte meerwaarde van deze techniek in het algemeen	572
XXI.3.2. Het belang van een duidelijk omschreven inlichtingenfinaliteit	573
XXI.4. Het clausuleren van de mogelijkheden om informatie te verstrekken	577
XXI.4.1. De meerwaarde van het handhaven van een organisatorische scheiding	578
XXI.4.2. De beperkte relevantie van de aard van het verstrektingsregime.	580
XXI.4.3. De beperkte relevantie van bepaalde door het verstrektingsregime bewaakte belangen	581
XXI.4.4. De primauteit van de inlichtingenfinaliteit als waarborg	583
XXI.4.5. Het concretiseren van het finaliteitsbeginsel als waarborg	586
XXI.5. Het clausuleren van de mogelijkheden om samen te werken op operationeel niveau	590
XXI.5.1. Het verlenen van technische ondersteuning en het parallel onderzoek	590
XXI.5.2. De zogenaamde U-bochtconstructies.	592
XXI.5.2.1. De U-bochtconstructie als een vorm van machtsafwending	592
XXI.5.2.2. De vaststelling van mogelijke U-bochtconstructies	594
XXI.5.2.3. Het belang van het leerstuk van de U-bochtconstructie.	597

XXI.5.3.	De complexe realiteit van de operationele samenwerking.	598
XXI.5.4.	De fragmentarische regeling van de operationele samenwerking in Nederland, België en Duitsland	601
XXI.6.	Het clausuleren van de mogelijkheden om inlichtingen te gebruiken.	605
XXI.6.1.	Het gebruik van inlichtingen in de fase van het vooronderzoek	605
XXI.6.2.	Het gebruik van inlichtingen (als bewijs) in de vonnisfase	606
XXI.6.2.1.	Algemeen	606
XXI.6.2.2.	Het toetsen van de rechtmatigheid	607
XXI.6.2.3.	Het toetsen van de betrouwbaarheid.	611
XXI.6.2.4.	Het beperken van de bewijswaarde	615
XXI.6.2.5.	Het gebruik van getuigenverklaringen	618
 Hoofdstuk XXII.		
	De onderzoeksvragen beantwoord	621
XXII.1.	Het antwoord op de eerste twee onderzoeksvragen	621
XXII.2.	Geen eenduidig antwoord (mogelijk) op de derde onderzoeksvraag	623
XXII.3.	De noodzakelijke voorwaarden voor een omvattend en evenwichtig systeem.	626
XXII.3.1.	Een duidelijk omschreven inlichtingenfinaliteit	626
XXII.3.2.	De primauteit van de inlichtingenfinaliteit als uitgangspunt	628
XXII.3.3.	Een duidelijke regeling van de onderzoeksmogelijkheden van de inlichtingendiensten	631
XXII.3.4.	Een duidelijk verstrekkingregime gebaseerd op doelbinding en proportionaliteit	633
XXII.3.5.	Een coherente regeling voor het gebruik van inlichtingen als strafrechtelijk bewijs	637
XXII.3.5.1.	Enkele algemene beschouwingen.	637
XXII.3.5.2.	Het proportionaliteitsbeginsel	638
XXII.3.5.3.	De rechtmatigheidstoets	641
XXII.3.5.4.	De betrouwbaarheidstoets.	643
XXII.3.5.5.	De motivering	645
XXII.4.	Het eindoordeel	647
 <i>Bibliografie</i>		
<i>Trefwoordenregister</i>		
		651
		709

LIJST MET AFKORTINGEN

ADIV	Algemene Dienst Inlichting en Veiligheid
AIVD	Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
ATDG	<i>Gesetz von 22 Dezember 2006 zur Errichtung einer standardisierten zentralen Antiterrordatei von Polizeibehörden und Nachrichtendiensten von Bund und Ländern, BGBl. I S. 3409</i>
Awb	Algemene wet bestuursrecht van 4 juni 1992, <i>Stbl.</i> 1992, 315
Awob	Algemene wet op het binnentreden van 22 juni 1994, <i>Stbl.</i> 1994, 572
BBG	<i>Bundesbeamtengesetz</i> van 14 juli 1953, <i>BGBl I</i> 1953, 551
BDSG	<i>Bundesdatenschutzgesetz, BGBl I</i> 1990, 2954
BfV	<i>Bundesamt für Verfassungsschutz</i>
BGBl	<i>Bundesgesetzblatt</i>
BID	Buitenlandse Inlichtingendienst
BIM-Wet	wet van 4 februari 2010 betreffende de methoden voor het verzamelen van gegevens door de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, <i>BS</i> 10 maart 2010
BKA	<i>Bundeskriminalamt</i>
BND	<i>Bundesnachrichtendienst</i>
BNDG	<i>Gesetz über den Bundesnachrichtendienst van 20 december 1990, BGBl I</i> 1990, 2954.
BPolG	<i>Gesetz über die Bundespolizei, BGBl. I S. 2978, 2979</i>
BS	Belgisch Staatsblad
BVD	Binnenlandse Veiligheidsdienst
BVerfSchG	<i>Gesetz über den Bundesnachrichtendienst van 20 december 1990, BGBl I</i> 1990, 2954
CIVD	Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten
CTIVD	Commissie van Toezicht betreffende de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten
CVD	Centrale Veiligheidsdienst
CVIN	Comité Verenigde Inlichtingendiensten Nederland
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

FOD	Federale Overheidsdienst
G10	<i>Gesetz zur Beschränkung des Brief-, Post- und Fernmeldegeheimnisses</i> van 26 juni 2001, <i>BGBI I</i> 2001, 1254
Ger.W.	Gerechtigd Wetboek
Gestapo	<i>Geheime Staatspolizei</i>
GG	<i>Grundgesetz</i>
GTAZ	<i>Gemeinzame Terrorismus Abwehrzentrum</i>
GWH	Grondwettelijk Hof
HR	Hoge Raad
IDB	Inlichtingendienst Buitenland
KB Nationale Veiligheidsraad	koninklijk besluit van 28 januari 2015 tot oprichting van de Nationale Veiligheidsraad, <i>BS</i> 30 januari 2015
KB OCAD	koninklijk besluit van 28 november 2006 tot uitvoering van de wet van 10 juli 2006 betreffende de analyse van de dreiging, <i>BS</i> 1 december 2006
KB Strategisch Comité	koninklijk besluit van 2 juni 2015 tot oprichting van het Strategisch Comité en Coördinatiecomité voor inlichting en veiligheid, <i>BS</i> 5 juni 2015
KLPD	Korps Landelijke Politiediensten
LfV	<i>Landesbehörden für Verfassungsschutz</i>
LID-WIV	Landelijke Informatiedienst en Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten
LKA	<i>Landeskriminalamt</i>
MAD	<i>Militarische Abschirmdienst</i>
MADG	<i>Gesetz über den militärischen Abschirmdienst</i> van 20 december 1990, <i>BGBI I</i> 1990, 2954
MCIV	Ministerieel Comité voor Inlichting en Veiligheid
MICIV	Ministeriële Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten
minister BZK	minister Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties
MIVD	Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst
NSr	Nederlands Wetboek van Strafrecht
NSv	Nederlands Wetboek van Strafvordering
OCAD	Coördinatieorgaan voor de Dreigingsanalyse
PKGrG	<i>Gesetz über die parlamentarische Kontrolle nachrichtendienstlicher Tätigkeit des Bundes</i> van 29 juli 2009, <i>BGBI I</i> 2009, 2346
Politiewet 2012	wet van 12 juli 2012 tot vaststelling van een nieuwe Politiewet, <i>Stbl.</i> 2012, 315

RID	Regionale Inlichtingendienst
RID-WIV	Regionale Informatiedienst en Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten
<i>RiStBV</i>	<i>Richtlinien für das Straf- und das Bußgeldverfahren</i>
RIV	Raad voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten
RNV	Raad voor Nationale Veiligheid
<i>SD</i>	<i>Sicherheitdienst (historisch)</i>
<i>Stbl</i>	Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden
<i>Stcrt</i>	Nederlandse Staatscourant
<i>StGB</i>	<i>Strafgesetzbuch</i>
<i>StPO</i>	<i>Strafprozeßordnung</i>
<i>SÜG</i>	<i>Gesetz über die Voraussetzungen und das Verfahren von Sicherheitsüberprüfungen des Bundes</i> van 20 april 1994, <i>BGBI</i> I 1994, 867
Sv.	Wetboek van Strafvordering
Sw.	Strafwetboek
V.T.Sv.	Voorafgaande Titel van het Wetboek van strafvordering
VSSE	Veiligheid van de Staat / Sûreté de l'État
VwVfG	<i>Verwaltungsverfahrensgesetz</i> van 25 mei 1976, <i>BGBI</i> I 1976, 1253
W.Beroepsorg.	wet van 11 december 1998 tot oprichting van een beroepsorgaan inzake veiligheidsmachtigingen, veiligheidsattesten en veiligheidsadviezen, <i>BS</i> 7 mei 1999
W.C&VM	wet van 11 december 1998 betreffende de classificatie en de veiligheidsmachtigingen, veiligheidsattesten en veiligheidsadviezen, <i>BS</i> 7 mei 1999
W.I&V	wet van 30 november 1998 houdende regeling van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, <i>BS</i> 18 december 1998
W.OCAD	wet van 1 juli 2006 betreffende de analyse van de dreiging, <i>BS</i> 20 juli 2006
W.Toezicht	wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op de politie- en inlichtingendiensten en op het coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse, <i>BS</i> 26 juli 1991
Wet afgeschermdde getuigen	wet van 28 september 2006 tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering in verband met het treffen van een regeling inzake het verhoor van afgeschermdde getuigen en enkele andere onderwerpen, <i>Stbl.</i> 2006, 460

Wiv 1987	wet van 3 december 1987 houdende regels betreffende de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, <i>Stbl.</i> 1987, 635
Wiv 2002	wet van 7 februari 2002 houdende regels met betrekking tot de inlichtingen- en veiligheidsdiensten alsmede wijziging van enkele wetten, <i>Stbl.</i> 2002, 148
WVP	wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens, <i>BS</i> 18 maart 1993